

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimis cu poșta în lăuntrul monarhiei pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 an 10 fl. s'eu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'eu 11 franci; — numerii singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politic, national-economic și literar.

Orice inserate,

se platesc pe serie s'eu linia, cu litere merite garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a și a treia câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurul public.

Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatunile poștei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 91.

Sibiu, 14/26 Novembre 1879.

Anulu II.

Obligatiunile urbariali.

La asia numitele bonuri rurali, precum se numescu în Romani'a, obligatiuni pentru dessarcinarea pământului (Grundentlastungsobligatiionen), precum le dicu austriacii, toti locuitorii tieriei au unu interesu asia de mare precum nu se pôte se aiba vreodata la nici o alta parte a finantieluor statului. Candu dici obligatiuni urbariali, dici desrobire, scapare din sierbitute spurcata; dici inse și mai multu: că poporul a datu și mai dà, sub garanti'a statului și separatu sub garanti'a fiacarei provincii, în parte, unu premiu fôrte grasu în câteva sute de milióne florini, sub cuventu că domnii sclaviloru au perdutu privilegiulu de a'i mai robi, de a le luá 104 și respective 208 dile de munca pe anu, dieciúela din tóte productele, maltratarea femeiloru la topitu și meliatu de canepa, la torsu și tiesutu și altele nenumerate.

Vorbindu în Nr. 85 despre budgetulu statului și anume despre proiectulu ministrului finantieluor, comunicaramu în scurtu și câteva cifre relative la obligatiunile urbariali (iobagesci). Dara acésta cestiune finantiaria merita cea mai de aprópe atentiune și studiu din partea publiculu întregu. Enorme sume de bani și averi reprezentate prin obligatiunile urbariali se afla în cerculatiune publica, în manile toturor, éra nu numai în ale proprietariloru; averi considerabili de câteva milióne ale ambeloru cleruri romanesci se afla în obligatiuni urbariali; respicatu demandase și fericitul mitropolitu Andreiu în testamentulu seu din 1 Aug. 1871, că cu banii ce lasa pentru cleru, biserica, seminaru, infintiare de alte doue episcopii, tipografia și ori câte se voru mai aduná de aci înainte, se se cumpere obligatiuni de cali ferate și obligatiuni urbariali; unde inse întielege oricine, că voindu se alegi, obligatiunile urbariali sunt relative multu mai sigure decâtu ale caliloru ferate.

Asia dara, ori ar fi atacatu ministrulu de finantie valórea și soliditatea bonuriloru rurali transilvane, unguresci, croate, ori nu, noi totu ne eramu datori noue insine, că se ne mai ocupamu odata cu totu adinsulu de acestu capitalu nationale în doue sensuri. Intre anii 1863—5, pe timpulu dietei transilvane, s'au scrisu și vorbitu multe despre obligatiunile urbariali, s'au relevatu misieli, insietatiuni, hotii curate, comisse cu ocaziunea emiterei

loru, éra în a. 1876 scriitorulu acestoru linii discutase în colónele Gazetei aceeași cestiune într'o serie de 12 articlii, în combinatiune cu alte cestiuni national-economice. Lumea inse uita usioru. Cum nu, candu uneori ne uitamu inca și pung'a cu bani pe tarab'a negociatorulu, alteori incalcamu calulu până a nu'lu fi deslegatu dela gardu.

Prin legile absolutistice (patentele) din 1854 și 1858 domniloru feudali li s'au acordatu o desdaunare atátu de stralucita, în câtu s'a vediatu chiaru atunci din capulu locului, că annuitatile (partile de capitalu) cu interesele anuale de 5% classea fostiloru iobagi nici-odata nu va fi în stare de a le plati numai ea singura; de aceea s'a decisu, că la coperirea aceluor sume exorbitante se plátésca tóte clasele locuitoriloru unu adaosu anumitu dupa florinulu de inoposít directe. Acelu adaosu se plátésce până în dio'a de astadi. Asia fostulu referente în cauzele urbariali dr. Josifu Grimm la gubernulu Transilvaniei, au avutu mare dreptate candu a disu: „Dupa câte folóse am facutu eu senioriloru feudali, asiú meritá dela ei că se'mi inaltie unu monumentu câtu este alu santulu Joanu Nepomucu din piati'a Sibiului.“ Dupa operatulu lui Josifu Grimm avea se ia numai feudaliu din Transilvani'a 42 milióne fl. moneta conv. Dupa aceea s'au mai inventatu și alte titule ale desdaunarei, în catu acea suma crescuse până în a. 1863 la 72 milióne, și de atunci încóce trecu preste 80 de milióne, dupace se decretá desdaunare pentru asia numite lazuri (esterminare de paduri și tufarii), și în urma pentru locurile de vii, și se spune chiaru acuma că lucru siguru, că s'au mai aflatu și alte preteste pentru „desdaunare“. Asia numitele drepturi regali, adeca monopolulu de cárciumaritu, moraritu, venatu, pescuitu etc. remasese totu în posesiunea senioriloru feudali. Unele s'au mai modificatu ori desfiintiatu, au remasu inse altele, pentru a caroru rescumparare se lucra de mai multi ani între multe cabale, pentru-cá se fia desfiintiate prin lege, se prea întielege inse, că totu pe langa desdaunare, care érași va fi data în obligatiuni urbariali de mai multe milióne. Aci vomu avea în vedere numai acelea bonuri rurali, câte s'au pusu în cerculatiune dela 1854 până astadi, cu adaosu numai de câteva, care stau gata de a se mai inparti preste puçinu.

Tóte acelea obligatiuni urbariali ungurene,

transilvane, croate întrecu ceva preste 300 de milióne fl. v. a. Planulu tragerei loru la sorti publicatu în anulu 1867 éra compusu pentru cele ungurene pe 40 de ani, éra cele transilvane pe 50 de ani. S'a facutu inse și aci o mare exceptiune cu privire la asia numitele obligatiuni vinculate, legate, care adeca nu suna la portatoriu (au porteur), ci la persóne morali anumite, că-ci terminulu acestora se computa, în Transilvani'a numai dela 1866, pe 60 de ani și alu celoru ungurene dela 1867 numai pe 50 de ani. Din sum'a întrega de preste 300 milióne voru fi esitu la sorti până în 1 Ianuariu 1880 camu 64¹/₄ de milióne, și asia mai remanu de platitu 240 milióne. Acésta suma inse nu mai respunde la planurile primitive de sortare, elaborate în 1857 și 1867 din cauza că de atunci s'au mai emis și datu aristocratiei obligatiuni urbariali în suma nominal de 27 milióne. Pe temeiulu acesta planulu de trasu la sorti totu este alteratu, respective prelungitu pe mai multi ani. Ministrulu de finantie inse voia se se folosésca de ocaziune, se schimbe și prefaca planulu întregu, inse asia, că tragerea și prin urmare plat'a obligatiuniloru rurali se o amane pe alti 40 respective 50 de ani numerati de acum înainte, și asia statulu se plátésca proprietariloru multu mai puçinu la amortisarea aceluor obligatiuni.

Bine se ne insemnamu aci, că partea cea mai mare a obligatiuniloru rurali nu se mai afla de multu în manile primiloru proprietari; aceia le-au tocatu, cum se dice pe la noi, care indata la primire, care mai tardiu, și astadi ele se afla în mani straine, unele pôte intru a sut'a mana, cerculandu nu numai în monarchia, ci și în străinătate că ori-ce moneta-charteia, firesce dupa cursuri de burse, nespusu de variante; ele inse de vreo 2—3 ani încóce aveau unu cursu neasemenatu mai bunu decâtu mai înainte, de ex. cele transilvane se urcasera dela 70 la 86¹/₂, cele ungurene, croatice, banatiene până la 88 și 89%. Dintr'odata venindu ministrulu de finantie cu proiectulu seu, бага spaim'a în burse și în toti actualii proprietari ai desu numerelor obligatiuni; ele scadu că prin farmecu cu câte 6—7 fl. la 100 și causédia la mai multi dauna enorma. Din aceeași cauza inse scadiura și alte obligatiuni unguresci; că-ci agentii și toti speculantii dela bursa avura intru nimicu a pronunții

Foisiór'a „Observatoriulu“.

Femeiele.

De: Juliu Pederzani.

Traducere de: J. G. Baritiu.

V. Mam'a.

(Urmare si fine.)

Cartea sacra ne spune, că odata lumea acésta éra unu chaosu, fâra lumina și pustiú. Dara deodata spiritulu divinú esclama în profunditate obscure ale chaosulu: „Se fia lumina!“ și „se facú lumina!“

Fâra lumina în pustiú jace sufletulu copilulu înainte spiritulu mamei sale. Si ea are se dica: „Se fia lumina“ și în chaosulu sufletulu de copilu se va face „lumina.“ Lumin'a divinitatii, a bunulu, adeverulu și a frumosulu.

A dá unu copilu educatiune insemnéza: a ilu nobilitá, a formá unu caracteru, „éra caracterulu este vointi'a perfectu formata.“ Caracterulu nu jace în inteligentia, ci elu jace adencu și puternicu în ánimu.

Pentru aceea mam'a, acésta ánimu a omenimei, este chiamata a dá educatiune copilulu. O chiamare sacra. Ea prin copilu dá educatiune unei generatiuni viitoare. În ánim'a unei mame jace spiritulu unu poporu. Cursulu moralei adeverate isvovresce din ánim'a mamei.

Copilulu dupa sufletulu seu este o flóre divina, elu are lipsa de aerulu cerescu, de — religiune.

Prim'a lui inspiratiune, prim'a lui religiune este amorulu pe care i-lu reveléza ánim'a, ochiulu și buzele mamei.

Candú Salvatorulu în ultim'a sa óra, în agoni'a mortiei pe cruce isi preambila din înaltie privirile sale, cautandu unu apóstolu, carui'a se i incredintieze sacr'a credintia, testamentulu doctrineloru sale și missiunea sa, intalní la peciórele crucei o fiintia de femeia. Éra mam'a lui.

„Femeia, esclama murindulu Salvatoru, privesce la fiulu teu; mama fi'mi apóstolulu meu.“ Acestu cu-

ventu pe care Christosu l'a exprimatú în nemarginit'a sa durere, ilu adreséza fiacarei mame. „Fii apóstolulu meu.“ Mam'a este primulu apóstolu alu credintiei, pentru ánim'a copilulu. Adeveratulu apóstolu alu amorulu.

Intr'o séra siedeamu pe inmurgite la peciórele mamei nóstre, cu capulu plecatu pe pólele ei, întrebandu multu și voindu a scí tóte. Cine a facutu ómenii, pomii, stelele, florile și frumós'a lume?

Atunci o gura dulce vorbí ascultatóreloru nóstre urechi. Fiacare cuventu strebatea adencu în sufletu. Mam'a ne istorisea despre D-dieu si creaturele sale, despre ochiulu lui atotu-vedietoru și despre amorulu seu parintescu. Ea inpreuná micelule nóstre mani și ne invetiá se ne rugamu.

Ea ne spunea, că trebuie se iubimu pe toti ómenii. Că nu ne este permisú a despretiui pe nici unu omu pentru că este seracu s'eu betranu, bolnavu s'eu uritu. Ea ne rogá se vorbimu totudeaun'a adeverulu și se nu mintimu niciodata. Ea ne spunea, că în lume esista multa ticalosia si că intrandu si noi în lumea cea mare vomu intalní multi ómenii rei, vomu suferí multu, inse niciodata se nu desperamu, ci se contamu, pe Parintele din ceru și se ne rogamu lui, asia cum se róga ea în fiacare di cu noi. Se fimu buni, piosi, adeverati, puri, se stimamu si se iubimu pe toti.

Ce ne au spusu mam'a în ór'a aceea noi n'amu uitatu. Cuvintele au sburatu, dile multe și lungi au trecut de atuncea, inse în ánimelule nóstre inbetranite invetiaturele mamei resuna neincetatu.

Credinti'a mamei nóstre este si credinti'a nóstra. Moral'a ce ne au invetiatu ea nu ne parascesce dela léganu si pana la mormentu.

Michelet scrie: „Este o regula generala dela care nu s'au aflatu mai nici o exceptiune: atatu barbatii cei insemnati cátu si cei neinsemnati sunt fiii mameloru ce au avutu. Ei pórtu timbrulu moralitatiei mameloru lor.“

Ferice de barbatulu, care dela ánim'a credintioasa a mamei sale intra în lume. Otietitu elu intra în uraganulu lumii, avendu în sufletulu seu o lume linistita, imaginea copilariei sale.

Viéti'a omenésea este bogata de stance. Sosescu óre teribile în care totulu ne apésa.

Credinti'a în divinitate este eclipsata. Ánim'a nóstra se lupta cu desperarea.

Cine nu are ánghiuri în ánim'a sa, adencimi pe lenga care memori'a trece cu fati'a acoperita si plecata? Din acésta nópte a unu sufletu suferindu, din adencimile desperarii ne ridica o singura stea si acésta este; „steau'a amorulu sacru alu mamei!“

Suvenirea amorulu celei mai gingasiu si mai sacru care în dile de multu trecute ne au invetiatu: a crede, a sperá si a ne rogá.

O timpu ferice alu copilariei, cine te pôte uitá? Cine isi pôte aduce aminte de tine, fâra cá ánim'a lui inbetranita se nu simtia unu doru nemarginitu.

La ánim'a mamei nóstre amu visatu celu mai frumosu si uniculu fericitu visu alu vietiei nóstre!

Vai de acelu barbatu, care în diminéti'a vietiei sale a fostu lipsitu de ingrigirile unei mame.

Valurile vietiei voru innundá asupr'a lui, fâra taria morala elu va devení jucari'a lor — si mai curendu s'eu mai tardiu viéti'a lui se vá terminá în obscuritate, rusine si uitare.

Vai si de mam'a care nu'si implinesce sublim'a ei missiune. Acarei idolu nu este copilulu ei ci lumea, care prin usurintia de minte si din cocheteria isi rapesce ea insasi cea mai frumós'a coróna a sa.

Vai de mam'a care nu voiesce se fia o carte deschisa, prin cuventu si fapta, din care se póta invetiá copilulu, careia camer'a copiloru si vét'r'a i paru o temnitia, carei delicatetia cruda se teme de lacrimelule copilulu ei.

Resfatiarea copilulu este cea mai mare crima a unei mame, primulu simburu alu unei esistentie pierdute.

Miculu rege alu ánimelule sale trebuie se afle de timpuriu, că elu nu este unu copilu miraculosu, caruia trebuie se i servésca tóte. Elu trebuie se invetie, că are datorintie mai înainte de a scí, că are si drepturi pe pamentu.

Elu trebuie se isi plece vointi'a, elu trebuie se isi

in gur'a mare parol'a fatale: Moratoriu pentru Ungari'a! De alta parte posessorii obligatiunilor obiectara ministrului ceea ce nici elu nu póte negá, cá acelea 300 milióne nicidecum nu se potu considera nici cá activu nici cá passivu alu statului, ci acesta numai cátu stá bunu, garantédia, cá cei obligati le voru plati conformu legeri.

In fine ministrulu isi retrase acestu proiectu alu seu, noi inse nu credemu cá lucrulu va remanea intru atáta, cá-ci unu planu nou de amortisare trebe se se faca; si apoi, mai sciti una? Sum'a de 16 milióne, preliminaru a se plati pentru deaurile de vii, s'a si urcatu dela 1871 incóce cá prin o scamatoria, cá prin farmecu, la 25 de milióne florini! Vedi aci este locul de a se dice cu totu dreptulu: Cá la noi la nimenea.

O siedintia oragiósa in diet'a Ungariei.

(Siedintia din 18 Novembre.)

Proiectulu de lege pentru administratiunea Bosniei si a Hertegovinei se primise cu o majoritate de 19 voturi, de basa a desbaterii speciale. Curentulu vorbirilor din desbaterea generala trecuse si acuma se pareá, cá au disparutu si ori ce periculu pentru ministeriu si ori ce nelinistire a spiritelor. Dar' lucrurile se schimbara. Cu ocaziunea desbaterii speciale avea se se descarce tóta electricitatea cáta se concentrase in dilele din urma.

La §. 1 alu proiectului de lege Heinrich Eles facu urmatoriulu amendamentu: „Administratiunea provisoriu a Bosniei si a Hertegovinei va fi p'rimita intre afacerile comune ale monarchiei si ea va fi condusa, considerandu modificarile coprinse in legea presenta, in sensulu dispositiunilor Art. de lege XII. 1867.“

Ministrulu-presiedinte Tisza pledédia pentru tramitarea amendamentului la comisiune.

Comitele Albert Apponyi: Pentru ce tramite Tisza amendamentulu la comisiune? Causa la acésta se nu fia óre consideratiunea ce se ia asupra decisiunilor Austriei?

Alesandru Darday face urmatórea propunere: „Pentru administratiunea provisoriu a Bosniei si a Hertegovinei se autorisédia, in sensulu legilor existente pentru afacerile comune ale monarchiei, ministeriulu comunu, care relativu la conducerea acestor afaceri in cointielegere cu ministeriele ambelor jumatati ale monarchiei, este indatoratu cu responsabilitate constitutionalu.“

Desideriu Szilágyi: Cu ocaziunea desbaterii prealabila a acestui paragrafu in sinulu

céra iertare, decátori a gresitu. Elu se isi iubésca pe mam'a sa si se se téma de dens'a cá de unu tata, fiindu cá Göthe dice: „Acea este considerata de femeia cea mai perfecta, care este in stare a inlocui la copii sei pe tata.“

Pentru barbatu lumea este ánim'a lui, pentru femeia ánim'a este lumea ei. Si lumea ánimei unei mame este copilulu ei.

Ea trebe se suferu multu in decursulu educatiunii acestei lume mici. Ea trebe se plága multu pentru copilulu acesta. Inse acele lacrimi sunt rou'a binecuvéntarei pentru viitoriu.

Amorulu unei mame este o putere, cá nici un'a alt'a pe pamentu.

Din copil'a cocheta ea face o femeia seriósa, din cea timida o eroina, din cea perduta o femeia onesta. Amorulu unei mame este eternu. Déca móre unu copilu, tat'a preste puçinu uita de lacrimile sale si timpulu atotu-uitatoru i rapese cu valurile sale si acea durere.

Pentru mama este o rana, ce nu se vindeca niciodata.

Priviti acea femeia. Fati'a ei póta semnu desperarei, pasulu ei siovaindu, tonulu fára timbru alu vocei sale, capu' plecatu, ce pare a fi inpusu de spini nevisibili; spunu cá ceva este frantu in interiorulu ei.

Ánim'a nóra se emotionéza. Candu zimbesce, apoi zimbetulu ei durerosu d'abea se póte deosebí de planu.

Intrebati-o se ve spuna caus'a profunde ei doreri. Séu ve rogu, nu o intrebati, ci diceti'i:

„Sermana mama, tu ti-ai perdutu copilulu, totu ce ai avutu!“

Si la cuvintele acestea fruntea ei, de pe care au cadutu o coróna se va plecá si mai adencu.

O strigare i scapa din sufletulu ei. O singura strigare venerabila si teribila totuodata. Resunetulu unei ánime, care va fi eternu franta, suspinulu unui sufletu! — Apoi plangeti impreuna cu ea. Déra ve rogu, nu ve incercati a o consolá. Participati la acea tacere profunda, in care se invelste sufletulu ei. Tacerea desperarei.

Acésta este mam'a si amorulu ei. In lumea intréga ea nu isi afla unu ce, care se i samene.

Éta cum canta despre ea poetulu Adalbert Stifter:*)

„Ánim'a unei mame este locul celu mai frumosu, si care nu se póte perde alu copilulu, chiar candu dejá au si incaruntitu. Si fiacare possede in lumea intréga numai o singura ánima cá acésta!“

*) Scriitoru si novelistu renumitu alu Nemtilor. Opulu seu celu mai cunoscutu este: „Bunte Steine.“
Not'a Traduct.

comisiunei d. ministru-presiedinte au refusat amendamentulu lui Taray si alu altor'a cu argumentulu, cá conceptiunea actuala a lui este cea mai buna possibilu. Si-au schimbatu óre de atuncea d. ministru parereá sa? S'au consultatu óre cu sine insusi si au ajunsu la convingere, cá ar fi mai cuviinciosu a pasi cu tóta sinceritatea inaintea natiunei si a i spune cu franchetia ceea ce se cere dela densa? Déca acésta nu s'au intemplat, apoi pentru ce acésta jucaria cu tíer'a si cu proiectulu de lege? Este óre caus'a purtarei de astadi a ministrului-presiedinte, consideratiunea pe care o ia asupra parlamentului cislaitanu? (Sgomotu; sensatiune in drépt'a; aplause vivace in steng'a.) La unu astfelu de jocu de a bab'a órba nu potemu consimti nicidecum. (Aplause frenetice in steng'a.)

Mauriciu Jokay: Se pare cá desbaterea are se se incépa de nou. In decursulu desbaterilor s'au ridicatu diferite acuzari asupra persónei sale, la care densulu respunde: cá in altu locu ar potea aflá póte mai multa buna stare si mai multa libertate, decátu in tíer'a acésta; dar' fara Ungari'a lui nu i trebe nici paradisulu. (Aplause in drépt'a.)

La votare, propunerea ministrului-presiedinte se primeste cu 161 contra 147 si asia §. 1 impreuna cu amendamentele se retramite la comisiune.

Paragrafi 2 p'ana la 5 se primescu fára nici o modificare.

La §. 6 — ultimulu — Aladar Molnár propune cá pe langa cuvintele: „Legea acésta . . . intra in vigóre cu diu'a promulgarei sale“ se se mai adaoge: „si remane in vigóre p'ana la finea anului 1882“. Déca ministrulu-presiedinte voiesce seriosu cá acésta lege se fia numai provisoriu, atunci densulu nu se va opune unu astfelu de amendamentu.

Ministrulu-presiedinte se declara in contra propunerei.

Votarea se face cu o iritatiune fórté mare si rezultatulu este cá 159 au votatu contra, éra 147 pentru amendamentu. Paragrafulu 6 s'au primitu deci in conceptiunea sa primitiva si asia proiectulu de lege ar fi fostu primitu afara numai de §. 1 care a fostu retransmisu la comisiune.

Cért'a se reincepu din nou, discutanduse intrebarea: déca la ordinea dilei a siedintiei urmatóre se se puna mai 'ntaiu proiectulu de lege relativu la armat'a imperiului, ori raportulu comisiunei bosniace asupra §. 1 alu proiectului bosniacu.

Desideriu Szilágyi dice: cá densulu scie bine, cá comisiunea nu isi va gati mai curendu raportulu seu, decátu numai pe candu ilu va voii gubernulu. (Sensatiune in drépt'a.) Despre acésta nici mai voiesce a dice nemica, nu intielege inse din ce cauza ministrulu-presiedinte voiesce se intetiésca atátu de multu desbaterea asupra proiectului de lege relativu la armata.

O voce din drépt'a: Coprinsulu aceluia este cunoscutu in de ajunsu.

Desideriu Szilágyi: Credu prea bucurosu, cá d. deputatu Ormay este gat'a se votedie intr'unu singuru minutu acelu proiectu si déca diet'a s'ar compune totu din astfelu de membrii precum este densulu, atunci diet'a n'ar mai avea ratiune de a esistá, fiindu de prisosu. (Sgomotu mare in drépt'a! Voci: la ordine! la ordine! Contradiceri si larma in steng'a.)

Desideriu Szilágyi: Acele cuvinte voiescu. . . (Voci in drépt'a la ordine!)

Desideriu Szilágyi se incérca de repetitóri se vorbésca, dar' este inpedecatu prin continue strigari: la ordine!

Presiedintele Josef Szilágy: Domnul deputatu i-au scapatu póte in foculu desbaterii unu cuventu, pe care póte cá voiesce se ilu esplice. (Sgomotu mare. Strigari: la ordine!)

Gabriel Ugron: Eu credu, cá drepturile presiedintelui . . . (Strigari in drépt'a: Nu'i este permis se vorbésca! Strigari in steng'a: la regulamentulu casei i este permis se vorbésca! Larma mare. Voci: S'audimu pe presiedintele!)

Desideriu Szilágyi: Eu nu primescu dela niminea altulu o chemare la ordine, decátu numai din partea aceea (arata pe presiedintele) si ve observu, cá acelea ce am disu nu numai cá le sustienu (strigari oragióse in drépt'a: la ordine! la ordine!) ci le voiu si probá. (Larma in drépt'a; strigari: acésta nu se póte admite)! Dreptulu meu de a'mi esplicá cuvintele mele, nu voiu suferi a mi'lu restringe prin nici unu felu de larma. (Aplause prelungite in steng'a.)

Cuvintele exprimate le sustienu in intregulu loru sensu, pentru cá ele nu insemnédia altu, decátu cá regulamentulu casei nu se stabileste cu privire la aceia, pentru cari nu mai este de lipsa se stu-

dieie acele proiecte de lege, de órece parereá loru este dejá formata, ci cu privire la aceia, acoror vederi asupra acelor proiecte nu sunt identice cu ale gubernului. D-vóstra inse ve incredeti in maioritatea d-vóstra si in terorismulu d-vóstra. (Aprobari viue in steng'a.)

Carolu Ormay: Nu scie cum densulu ajunge a fi trasu in desbatere, de órece atunci, candu densulu audi numinduse vecinulu seu, conversá cu unulu din vecinii sei. Szilágyi a disu: cá elu ar fi gat'a a votá in totu momentulu acelu proiectu de lege. Fia-care urmédia in modu obiectivu convingerii sale si unuia i trebe tempu mai multu, éra altuia mai puçinu, pentru cá se si-o formédie. Dar' a scóte numele unu deputatu si a intrebuintiá in contra lui asemenea espressiuni, nu este nimicu altu, decátu incetatiunirea dreptului pumnului in parlamentu. (Aprobari in drépt'a. Sgomotu in steng'a.)

Desideriu Szilágyi: Prin cele dise caracterulu deputatulu nu este atinsu; nici nu a fostu luat in intielesulu acela. Déca am exprimat numele densului, apoi o am facutu pentru cá m'au intreruptu in vorbirea mea. (Sgomotu. Strigari: asia este! contradicere in drépt'a.) Si déca . . . (Sgomotu furtunosu. Vocea oratorului nu se mai póte audi),

Emerich Ivanka: Eu te am intreruptu. (Sgomotu.)

Desideriu Szilágyi: Pardon, Ormay m'au intreruptu.

Emerich Ivanka: Eu am fostu acela!

Desideriu Szilágyi: Atunci deputatulu Ivanka se considere cele dise, indreptate la adress'a lui. (Sgomotu furtunosu. Strigari: la ordine!)

Emerich Ivanka: (se rédica intr'o larma nedescriptibila, in vanu presiedintele se incérca a restabili linistea, clopotielulu nu se mai aude): Primescu cuvintele pe cari mi le au adressatu Szilágyi. (Intreruperi sgomotóse in steng'a.)

Presiedintele: Eu credu cá Ormay au respunsu si pentru Ivanka si prin acésta incidentulu s'ar potea incheiá. (Aprobari in steng'a, contradiceri in drépt'a. Se audimu!)

Emerich Ivanka: De siguru cá toti au cetitu si au studiatu dejá proiectele de lege relative la armata. (Sgomotu.)

Josef Madarass: Noi, inca nu!

Emerich Ivanka: Nu s'au cerutu alta, decátu cá dupa espirarea terminulu se se puna la desbatere proiectele, si nu i este permis nici unuia a se opune la acésta, cá si unu dictatoru. Déca Szilágyi afla causa de a reclamá in contra intreruperilor, apoi eu aflu causa de reclamare in aceea, cá dela 1861 incóce, de candu apartienu eu parlamentulu, inca nu au intrebuintiatu niminea in parlamentu o astfelu de maniera de pissica cá a d-tale. (Steng'a se rédica intre sgomote furtunóse strigandu: la ordine! Drépt'a aprobédia cele dise! Intreruperile se repetiescu, ori de câte-ori voiesce cineva se ia cuventulu.)

Ministrulu-presiedinte Tisza: Nu mi se póte inputá nici o pressiune teroristica, pentru cá ceea ce pretindu eu este admissibilu in puterea §. 110 alu regulamentulu casei. (Desideriu Szilágyi intrerupe pe vorbitoru. O voce in drépt'a: Lui i este deci permis se intrerupa!) Lasati pe d. deputatu se'si faca voi'a; pe mine nu me conturba, ci imi dá din contra, celu multu ocaziune pentru o placuta conversatiune cu densulu. (Haritate.)

Presiedintele: Voiescu se facu propunerea mijlocitóre, cá proiectulu de lege alu armatei se se desbata vineri.

Diet'a primeste acésta propunere.

Iritatiunea continua a durá, deputatii parasescu diet'a in modu sgomotosu asia, cá urmatoriulu vorbitoru Csatar, isi tiene discursulu seu inaintea unor banci aprópe góle.

Corespondentie particulare ale „Observatoriului.“

— Dela comun'a Lapusiu. (Ajutorie pentru biserici si scóle. Estrasu din trei corespondentie). Dupa cum teritoriulu marelui principatu alu Transilvaniei fusese mai multu séu mai puçinu aservitu, in aceeasi proportiune se cunoscu si urmele civilizatiunii séu a le barbariei la toti locuitorii; are inse si caracterulu nationale influentia, uneori decisiva. Districtele cele mari, in care locuitorii au gemutu sub jugulu iobagiei de 104 si 208 dile pe anu cu tóte celelalte atrocitati, differu p'ana in dio'a de astadi prea multu, spre ex. de districtele sasesci, de a le granitariiloru, inca si de cele secuiesci. Nicairi nu este asia mare lips'a de ajutoriu materiale, totuodata inse si morale si intelectuale, decátu in asia numitele comitate. Intelligenti'a romanésca ar fi datóre, chiaru si in propriulu interessu personale, se'si concentre mai multu cá p'ana aci grija sa pentru locuitorii din comitate. Sunt legi si patente din timpulu absolutismulu, legi chiaru si de ale dualismulu, in sen-

sulu carora cine vré, póte se ajute fórte multu. Sunt si proprietari, aristocrati de frunte, inaltiati mai presu de urele meschine si fanatice ale dascaliloru si carturariloru calvinesci, caroru le este rusine de atata barbaria cáta vedu in inpregiurulu loru, de biserici lucrute numai din lemnu, de candu romaniloru nu le erá permis a edificá biserici de caramida si de pétra, de scóle care samena cu grajdurile vitelor, de hurube, colibe si bordeie.

Ilustrulu dn. comite Stefanu Eszterházy, convinsu prin domnulu advocatu Gabrielu Manu dela Desiu de imperiós'a necesitate de a restaurá biserica si cas'a parochiala romanésca din Lapusiulu ungurescu, prin actulu seu de donatiune subscrisu in 20 Iuliu 1879, daru' comunei bisericesci de acolo unu locu frumosu de aprópe 3 jugere, cu conditiune cá pe acela se se ridice biserica si cas'a parochiala. Nu numai poporeni, ci si consistoriulu dela Gher'a isi tinu de cea mai placuta datoría a multiami generosului comite Stef. Eszterházy in terminii cei mai alesi.

Acésta inpregiurare ne face se ne ocupamu ceva mai multu nu numai de afacerile numitei comune, ci si de ale intregi regiuni din pregiurulu ei. Sunt trei comune romanesci care pórtá acelasu nume: Lapusiulu romanesc cu circa 2000 de suflete romani, 450 magiari si cátiva de alte rasse; Lapusiulu ungurescu cu vreo 1700, din cari abia 400 romani, vreo 150 jidovi, majoritatea magiari; Bai'a-de Lapusiu sau Baitia cu vreo 1450 suflete, dintre care vreo 650 romani, ceilalti magiari. Dara cealalte 35 de comune din regiunea comunelor Lapusiu, la unu locu, poporatiunea romana face la 24 mii si cea magiara cu totulu celu multu 4000, la care se adaoage vreo 700 de jidovi migrati in acele parti de 25 ani incóce. Asia dara marea majoritate a locuitoriloru acelu districtu, adeca 6/7 este romanésca, si pentru atata poporu se fia o singura scóla primaria modesta cu 4 clase, éra de vreuunu gimnasiu séu altu institutu secundariu (scól'a media) nici vorba. Apoi se té mai miri, cá unu barbatu de convictiunile lui G. Manu este gata se'si dea sangele ánimei sale pentru acea scóla pentru care si alérga de 18 ani, cautandu se'i destupe isvóra de existenta si infflorire? Dupace daruise din averea se prea modesta 7 jugere (pogóne) de pamentu bisericeii din Lapusiulu ung., si 100 fl. intr'o actiune, mai in urma pentru scól'a de acolo isi dete dreptulu seu de regalu (cárciumaritul), pe care'lu avea cá persóna nobile din vechime, si din care scól'a trage venitu anuale de 50 fl., adeca cá dela unu capitalu de 1000 fl.

Scimu bine cá si advocatulu G. Manu este unulu din acei romani, cari nu suferé se se faca parada cu numele lor; este inse datoría altora, cá mai virtosu in acésta epoca ingrecata de pessimismu, se scótia la lumina faptele patriotice, nu spre a face complimente si a lingusi pe proprietarii lor, ci numai spre a aratá cá, de si in tacere, se facu totusi progresse inca si in regiunile, a caroru stare se credea a fi cea mai desepérata. Precátu timpu fusese dn. G. M. v.-prefectu, induplecase pe poporeni din comunele Cusdriór'a, Zapétiu (Zapocz, Haberndorf) si Sesarm'a, cá se'si faca biserici noue frumóse, in alte comune case parochiali si localuri de scóla. De candu este advocatu, mai alesu in cei 10 ani din urma avendu multe asia numite processe urbariali, cu ocaziunea inpartiei de paduri intre comune si proprietari, precum si la processe de commassatiuni, a mediulocitu mai multu pe cale de inpaciuire, mosióre frumosiile de pamentu pentru biserici, scóle, parochii, precum de ex. la Christoltiulu mare 71 jugere de cáte 1600 stánjini □, la Agriesiu 50, la cealalte comune dupa potintia cáte 10 pana la 30 de jugere pamentu bunu de cultivatu. Prin castigarea acelor mosii se inmúlti capitalulu bisericescu si scolasticu intr'unu singuru districtu de 38 comune cu cáteva dieci de mii in valóre de bani, si lipsesse numai, cá se fia administrate cu cea mai mare precisiune si chiaru rigóre.

Déca acelea castiguri materiali se paru puçine in proportiunea immenselor lipse ale natiunei, ele inse sunt fórte mari, sunt chiaru totulu in comune si tinuturi, pe unde inainte nu erá nimicu, in cátu subversá pericolulu se dispara biserica cu poporu cu totu, sau acesta se tréca in unele comune la protestanti. Aci mai merita a relevá si inpregiurarea, cá unii din proprietarii magiari mai scutiti de patim'a urei, inaltiati preste diatribele fanatice, au inceputu a se convinge, cá chiaru pentru densii este unu lucru nu numai neplacutu, ci si rusinatoriu de a fi incongiurati din tóte partile de locuitori saraci, prin urmare si necultivati, simplii, carii isi afla distractiune numai in cárcium'a jidovésca; in fine cá este nespusu de periculosu chiaru pentru economi'a si averea lor, inpuncarea locuitoriloru prin migratiune si mai multu prin mortalitate escriviva; prin urmare, cá acei magiari carii orbiti de ura nationale dorescu perirea romaniloru din acésta tíera, isi subscrisu ei insii totuodata si apunerea lor.

Sciri diverse.

— (Invitare.) Reuniunea romana de cantari va arangea Dumineca in 18/30 Novem. a. c. alu douilea concertu ordinariu pentru acestu anu, in sal'a edificiiului Reuniunei germane de cantari de pe „Pamentulu micu Nr. 1“ (Musikverein). Program'a: 1. Mandolinat'a, de E. Paladilhe executata de choru. 2. Scene de balletu, de Beriot solo pentru violina cu acompaniamentu de forte-piano. 3. Verfulu cu doru, balada nationala in 3 parti, cuvintele de N. Laroc, musica de C. Liubicz.

La acestu concertu se invita cu onorulu cuvenitu toti P. T. membri ai „Reuniunei romane de cantari“, si comitetulu spera, cá cercetarea acestui concertu

va fi cu atatu mai numerósa, cu catu pentru prim'a data in patri'a nóstra se va executá balad'a nationala „Verfulu cu doru“, alu carei tecstu este compusu de insasi Altetia Sa regala Elisabet'a Dómn'a Romaniei, ér' music'a de pianistulu curtiei Altetiei Sale.

Biletele se voru inparti Sambata in 17/29 si Dum. in 18/30 Novembre dela 3—5 óre dupa prandiu in cancelaria „Asociatiunei Transilvane“ strad'a Cisnadiiei Nr. 7. — On. dd. membri sunt rogati a-si scóte la timpulu indicatu bilete, de órece fára biletu nu se permite intrarea in sal'a concertului. Totu atunci se voru primi si inscrieri de membri noui. Inceputulu concertului la 7 óre sér'a.

Sibiu, in 13/25 Novembre 1879.

Comitetulu.

— (Clusiu. Processu de pressa plinu de scandale). Acelu processu a decursu in 20 Nov. a. c. la curtea de jurati. Unu boieriu unguuru anume Jancso János, se adressase cátra prefectu, dupa aceea si cátra vice-prefectu in colónele diariului M. Polgár in 11 Febr. intrebandu'i, pentru ce au restauratu in functiune pe sub-prefectulu (pretoru, szolgabiro) Nagy Tamás si cum se póte cá se'i mai suferé ilegalitatile si tiraniile acelu omu carele: 1) a pusu pe mai multi ómeni in falanga, legandu'i atata de cumplitu, in cátu la unulu i cadu carnea de pe mani, altuia i se trase mórtea din acele atrocitati. 2) pe altii ia inchisu in celariu (pifnitia) la intunerecu si nu le a datu de mancare cáte trei dile; 3) lui Avramu Rosenfeld (evreu) ia trasu o palma in localulu de functiune, éra acesta 'ia trasu trei pentru una, pana se apuce a'lu inchide; 4) dupa unu altu omu aruncá cu fórfecile lovindu'lu in capu; 5) pe altulu l'a condamnatu la inchisóre pe 1 luna, apoi inse luandu'i 12 fl. 'ia datu drumulu.

Din 17 martori jurati si ascultati, cu esceptiune de o femeia, toti au marturisitu contra subprefectului Nagy constatandu tóte acelea tiranii si atrocitati comisse de elu, in cátu dr. Gustav Groiss professoru si advocatu, nu se potú conteni se nu pronuntie cuventulu de „administratiune asiatica.“ Acus'a si apararea decursu cu mare zelu. Juriulu de 12 éra compusu din persóne de diverse colorii politice, gubernamentali si din opozitiune; cu tóte acestea acusatulu fu acquitatu cu 8 voturi contra la 4 si asia tiraniile lui Nagy se constatara si fu condamnatu la platirea spesseloru in suma de 235 fl. 48 cr., éra elu luá recursu de nullitate.

„Kelet“ face cu acésta ocaziune unu complimentu pe dosu dicúndu, cá de aici aru potea se invetie multi subprefecti si alti functionari dela administratiune.

Avemu si noi dela dn. Butyka Lajos din Vintiulu-de diosu cáteva acte de acuse fórte grele, indreptate asupr'a unuia din subprefectii cei mai cumpliti, venite incóce inca din 27 Iuliu 1878. Las' cá actele acelea sunt asia de multe, cátu nu aru incapea intr'o cóla intréga de tipariu, dara apoi aci potemu se scimu din capulu locului, cá de le amu publicá, din acea di amu si provocá unu processu de pressa din cele mai inversiunate asupr'a dlui Butyka in lini'a prima, asupr'a nóstra in a dou'a. Si ce amu fi folositu? Chiar din actele dlui Butyka, care tóte sunt scrise unguresce, ese curatu, cá prefectulu (Comes supremus), prin urmare si ministrulu, le cunósce bine.

— (Rebeliune boierésca). Se scrie dela Christuru din comitatulu Dobocei in Transilvani'a, cá acolo in 17 Nov. mergédu executorii de contributiune sub conducerea lui Szikszay Mihály asupr'a caseloru comitelui Sigismund Toldalagi, acesta insoçitu de provisorulu seu Miner, ambii armati cu revolvere, in fruntea argatiloru curtiei boieresci, au respinsu pe executorii; satenii éra si audiendu larm'a cea mare au trasu clopotele intr'o dunga, cá se se adune cu totii. Atunci executorii au tulit'o la fuga; dupa aceea inse Szikszay s'a intorsu cu o céta de gendarmi si au executatu pe c. Toldalagi. Frumóse timpuri amu ajunsu.

— (Totu din tíera ursiloru.) Urmatórele cifre scóse din acte oficiali le reproducemu dupa Bistritzer „Wochenschrift“ Nr. 16 si „Kelet“ Nr. 267. In o singura pretura (plasa, subprefectura) a Rodnei, limitrofa cu Bucovin'a, lupii si ursii au mancatu in cele 10 luni a le anului c. 56 cai, 65 vite cornute, 420 oi si capre, cumu si 40 porci. Valórea acestoru vite domestice a fostu pretiuita la 7860 fl. In acelasu timpu din aceeași pretura gubernulu a castigatu 112 fl. din tax'a biletelor de venatu. Comparati aceste cifre si judecati. Proportiunea daunelor cauzate prin fere selbetece este aprópe aceeași in cealalte subprefecturi. 11 ursi au ucisu locuitorii din 5 comune ale preturei Jadu, nu prin venatóre formalá, ci éca asia, pe intemperate, care cum a potutu, fára a mai asteptá bilete dela B.-Pest'a. La Pinticu din toti mánzii cáti erau in stav'a (ergheli'a) de cai, au remasu numai 6, pe toti ceilalti iau mancatu lupii. Vulpile vinu dio'a mare prin sate si mananca

gainele, éra iepurii de campu vinu in gradini si rodiendu scórtia pomiloru le prepara uscarea lor.

„Kelet“ cá gubernementalu ce este, intréba totusi pe gubernu, cá óre interessulu statului cere, cá tax'a pentru pusci se fia atatu de exagerata, séu cá ea are de scopu a fi numai pentru placerea venatoriloru bogati, cá se le remana lor cátu se póte mai multe selbete-cimi. Cu totulu altu scopu au acelea taxe fatali. Ele s'au introdusu pre candu tíer'a erá gubernata dupa legile martiale. Inainte cu 30 de ani s'au culesu mai antaiu armele dela locuitori, de frica cá magiarii se nu se rescóle din nou, se traga si pe romani in partea lor, dupa aceea vediendu cá ferele se inmúltiau fórte, au introdusu taxe pe pusci, au si regulatu se se faca venatori dese, chiaru si sub conducerea gubernatorului tierii. Cu cátu comploturile unguresci se inmúltiau pana pe la 1865, cu atatu se tinea registre mai exacte despre numerulu pusciloru cáte se aflau pe la locuitori.

Ei bine, atunci a fostu sub periodulu absolutismului, dara acuma? Curatu cá si atunci. De 13 ani incóce denuntiarile nu mai incéta, cá romanii aru cóce planuri de rebelluni, prin urmare cá sub titlu de taxe castigarea de arme se fia cátu se póte de ingreunata. Sub despotismulu de inaintea anului 1848 ómenii erau totu asia de brutali, buna-óra cá pretorulu Nagy, celu cu processulu de pressa, erau inse mai sinceri; cá-ci aceia nu'ti luau taxe anuali pe pusci, confiscau inse puru si simplu inca si pistólele cele mai ruginite. Din acelea vécuri s'au dedatu romanii cá se atace pe ursi cu securi, éra de lupi se se apere cu furci de feru si cu cani de cei mai lotrii. Combinandu tóte daunele cáte se facu preste anu in Transilvani'a prin fere selbatice, vomu dice fórte puçinu, daca vomu pune sum'a la 200.000 fl. v. a. Cu tóte acestea dn. ministru interpelatu deunadi in dieta tocma in acésta cauza, avú intru nimicu a respunde, cá scirile venite lui prin organele sale sunt satisfacatórie.

— (Misicarea poporatiunei in B.-Pest'a.) In restempulu dela 2 pana la 8 Novembre a. c. in capital'a Ungariei s'au nascutu 223 copii vii si au muritu 117 persóne. Nascerile intrecu deci casurile de mórte cu unu plus de 46. Dintre copii nascuti vii 158 au fostu legitimi, éra 65 nelegitimi; dupa secesu au fostu 116 masc. si 107 femén. Morti s'au nascutu 10, dintre cari 9 legitimi. Numerulu intregu alu nascitoru vii in cele 45 septemani ale anului acestuia a fostu 11.302, prin urmare unu crescémentu de 528. La fiacare 1000 persóne se vine 55, nasceri si 28,4 morti.

— (Anghin'a diphterica.) Acelu asassinu de generatiuni, a inceputu din nou se omóre pruncii din Clusiu. De doue septemani incóce, intre alte casuri funeste, dn. Jul. Smatla comissariu de finantia, perdú in 10 dile patru prunci, apoi se bolnavi si soci'a sa totu in diphteritis. Totu acolo uniu conductoru dela calea ferata ii morira cinci prunci in restimpu numai de 15 dile; asia numai in doue familii 9 morti. „Kelet“ asigura, cá acelea familii au si chiamatu medici si cá au facutu totulu spre a salvá viétia baiatiloru, dara nici cur'a cea mai regulata a mediciloru nu a folositu nimicu. Se mai adaoage cá baiatii erau din cei mai sanatosi, vói, crescuti inadinsu in aeru liberu, dedati si la exercitiu gimnasticu. Tóte indesiertu. Mare lucru, cá medicii din tóta lumea de ani 20 nu dau celu puçinu preste unu miolocu preservativu contra acelu morbu spurcatu.

— (Cátu costa scól'a agronomica de langa Clusiu?). Ea costa enorm'a suma de 388 mii fl. val. a., éra la sustinerea ei peste anu se ceru cáte 41 mii fl., din care se vinu pentru fiacare elevu cáte 397 fl., apoi platile professoriloru, unelte, vite, experimente etc. etc. Din 780 jugere (pogóne) ale mosiei pe care este asediata, pana acum stau numai 320 jug. sub cultura. Dn. directoru Ales. Vörös, din alu carui discursu ténutu in 15 Nov. scótemu aceste date, a uitatu se spuna, ce buruieni crescú pe restulu de 460 jugere. De altmentrea insusi directorulu marturisesce, cá loculu acela este alesu prea reu spre a experimentá cu o scóla agronomica. Dara candu si scopulu reservatu alu acelei scóle este totu magiarisarea, unde potea se aléga locu mai acomodat, de cátu vecinatea Clusiuului? Si apoi ce lucru mare ar mai fi 388.000 fl. pe langa magiarisarea poporatiunei romanesci din comunele invecinate. Saracu budgetu si mai saraca contribuens plebs! (Vedi mai multe in M.-Polgár).

— (Cutremuru de pamentu.) In Banatu cutremurele de pamentu se innoiescu mereu de cateva septemani. In 19 Nov. pe la 12 óre fára 2 minute din di, se simti din nou unu cutremuru fórte tare ce lasá urme in edificie, éra dupace incéta, se audi unu murmur subteranu spaimentatoriu.

— (Hadji Loja in Teresiopole.) De candu l'au adusu pe Hadji Loja la Teresiopole, elu s'au mai

linistitu, au inceputu se se dedea cu nou'a sa locuintia si tempulu si'lu petrece cu invetiarea nobilei professiuni a — croitoritului, pentru care simte mare predilectiune si arata o mare desteritate. Invetiatorulu seu, care este unulu din camaradii sei de inchisore, este multiu-mitu cu progressele pe care le face. Hadji Loja continua si acum a isi vinde autografele sale cu pretiulu ficu de 10 cr. v. a. Din castigulu acesta si-au cumpertu unu orologiu de parete, era din banii ce i prisosescu isi cumpera untu, care i place forte multu.

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

Capitolulu VIII.

Nu se potriveste ori ce forma de gubernu pentru fiacare tiéra.

(Urmare.)

Cu câtu se apropia cineva mai multu de ecuatoru, cu atatu popórale traiescu cu mai puçinu. Ele nu mananca mai de locu care. Urezulu, papusoiulu, cuzcuzulu, meiulu, casavulu sunt mijlócele loru ordinarie de alimentatiune. Esista in Indii milióne de ómenii, acaroru mancare pe o di nu costa unu sou. In Europ'a insusi se póte observá o diferentia forte mare intre apetitulu popóraloru de nordu si intre acela alu popóraloru de sudu. Unu Spaniolu ar trai optu dile cu prandiulu unui Némtiu. In tierile in cari ómenii sunt mai mancaciosi si lucsul se marginesce asupra obiecteloru de consumatiune. In Angli'a elu se manifesta pe o mésa incarcata cu carnuri, in Itali'a este cineva tractatu cu saharu si flori.

Asemenea diferentie se potu observá si in lucsul de vestminte. In clime unde schimbarea temperatureloru este repede si violenta, ómenii au vestminte mai bune si mai simple. In clime de aceea unde cineva nu se inbraca decâtu numai pentru lucsu, nu se cauta atata la utilitate, câtu la splendóre: vestmintele insusi sunt unu lucsu. La Neapole, se potu vedea ómenii in tóte dilele preamblanduse spre Pausilip inbracati in veste aurite, dar' fara caltiuni. Asemenea este si cu locuintiele. Candu cineva nu are a se teme de intemperii, sacrificia totu pentru magnificentia loru. In Paris si in Londr'a voiescu a locui caldu si comod; in Madrid sunt salóne superbe, dara fara ferestri cari se se póta inchide si ómenii dormu in cuiburi de clotiani.

In tierile calde alimentele sunt mai substantiose si mai sucóse, si acésta este o a trei'a diferentia, care nu lipseste de a influentiá asupra celei de alu douilea. Pentru ce se mananca óre atata leguma in Itali'a? pentru cá este buna, nutritóre si de unu gustu escelentu. In Franci'a, unde legum'a nu se nutresce decâtu cu apa, ea nu este nutritóre si la mésa ea nu are nici o valóre, si cu tóte acestea ea nu ocupa cu multu mai puçinu terenu si nu costa mai puçina ostenéla cultivarea ei. Este o esperientia probata, cá gráulu de Barbari'a, de altcum inferiore celui din Franci'a, dá cu multu mai multa faina, decâtu celu din Franci'a, era acesta mai multa cá gráulu de nordu. Din acestea se póte deduce, cá o asemenea gradatiune se póte observá in generale in aceeași directiune dela ecuatoru spre polu. Nu este óre desavantagiu visibilu de a avea in unu productu egal mai puçina cantitate de nutrimentu?

Pre langa tóte acestea consideratiuni diferite asi mai potea adaoge una, care deriva din aceea si le confirma, aceea: cá tierile calde au trebuintia de mai puçini locuitori cá tierile frigurose si aru potea nutri mai multi, ceea ce produce totudeauna unu prisosu indoitu in avantagiulu despotismului. Cu câtu, unu órecare numeru de locuitori ocupa o suprafatia mare, cu atátu revoltele devinu mai dificile, pentru cá nu se potu concentrá repede si in secretu si pentru cá gubernului i este totudeauna lesne se descopere proiectele si se taie comunicatiunile. Cu câtu inse unu poporu numerosu se aduna mai tare la unu locu, cu atátu gubernulu póte usurpá mai greu suveranitatea: siefi poporului deliberésa totu asia de siguri in camerele loru cá si principele in consiliulu seu si multimea se aduna totu asia de iute pe piatie, cá si trupele in cartierele loru. Avantagiulu unui gubernu tiranicu este deci de a potea operá la distantie mari. Cu ajutoriulu

¹⁾ Barbari'a se numea Statele: Maroco, Algiru, Tunis si Tripolis, din nord-vestulu Africeii.

Not'a Traduct.

puncteloru de radiemare ce si le cauta, forti'a sa cresce cu distantia, asemenea aceleia a unei pârghie.*)

Din contra, forti'a poporului nu se manifesta, decâtu candu este concentrata. Ea intindenduse prea tare se evaporésa si se pierde, cá si efectulu prafului de pusca presaratu pe pamentu, care nu ia focu decâtu graunte de graunte. Tierile deci, ce sunt mai puçinu inpoporate sunt cele mai proprie pentru tirania: besthieles rapitóre domnescu numai in desiérturi.

Capitolulu IX.

Despre semnele unui gubernu bunu.

Candu cineva intréba in modu absolutu, care este gubernulu celu mai bunu? apoi pune o intrebare insolubila pe câtu si nedeterminata, séu déca voimu, ea póte avea totu atâtea solutiuni bune, pe câtu potu se existe combinatiuni possibile in positiunile absolute si relative ale popóraloru.

Dara déca cineva intréba, care este semnulu de pe care se póte cunósce déca unu poporu órecare este bine séu reu gubernatu, apoi lucrulu se schimba si cestiunea basata pe fapta se póte resolvá.

Si cu tóte acestea ea nu va fi resolvata, pentru cá fiacare voiesce se o resolvedie dupa manier'a sa. Supusii lauda liniscea publica, cetatienii libertatea particulariloru; unulu prefera securitatea posesiunii, era celalaltu securitatea persónei; unulu voiesce cá gubernulu celu mai bunu se fia si celu mai severu, celalaltu sustiene cá celu mai dulce este celu mai bunu; acela voiesce cá crimele se fia pedepsite, era acesta cá ele se fia delaturate; unulu crede cá este frumosu a fi temutu de vecini, era altulu doresce cá se fia ignoratu de ei; unulu este multumitu candu banii circuléa, era celalaltu cere paine pentru poporu. Si chiaru candu s'ar fi invoitu cineva asupra acestoru puncte si asupra altoru asemenea, ar fi ajunsu óre mai departe? De órece cantitatile morale sunt lipsite de o mesura precisa, chiaru déca s'ar invoi cineva asupra semnului, cum s'ar invoi si asupra estimatiunii?

Din parte'mi, eu me miru totudeauna, cum se póte necunósce unu semnu atátu de simplu si cum póte avea cineva reau'a credintia de a nu ilu recunósce. Care este scopulu asociatiunii politice? Este conservarea si prosperitatea membriloru sei. Si care este semnulu celu mai siguru cá ei se conservu si prosperésa? Este numerulu si poporatiunea loru. Se nu se caute deci, acestu semnu atátu de multu disputatu, in alte locuri. Tóte celelalte presupusu cá sunt egale, acela este negresitu gubernulu celu mai bunu, subt care, fara mijlóce straine, fara naturalisatiuni si fara colonii, numerulu cetatieniloru cresce mereu. Acela subt care decresce si pierde, este celu mai reu. Calculatori, este tréba vóstra de a numerá, a mesurá si a compará!**)

*) Acésta nu contradice celora ce amu fostu disu mai inainte, cart. II. cap. IX, despre inconvenientele Stateloru mari, pentru cá acolo era vorba despre autoritatea gubernului asupra supusiloru, pe candu aicea este vorba despre forti'a lui in contra supusiloru. Membri sei respanditi i servescu cá puncte de radiemare pentru de a lucrá in departare asupra poporului; dara elu nu are puncte de radiemare pentru de a lucrá directu asupra acelor membri ai sei. Astfelu intr'unulu din casuri pârghi'a devine slabiciune, era in celalaltu fortia.

Not'a lui J. J. Rousseau.

**) Dupa aceleasi principii ar trebui se se judece si secolele, care merita preferentia pentru prosperitatea genului omenescu. S'au prea laudatu acelea in care au inffloritu sciintiele si artele, fara de a examiná obiectulu secretu alu culturei loru, fara de a considerá funestulu loru efectu: idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset. (Tacit., Agric., 21.) Nu vomu vedea noi óre niciodata in maximele cartiloru grosolanulu interessu ce face pe autori se vorbésca asia? Nu, dica ei ce voru dice, candu pre langa tóta splendórea sa, o tiéra se depoporésa, atunci nu este adeveratu, cá totulu merge bine si nu este de ajunsu cá unu poetu se primésca diece mii livre cá rente, pentru cá secolulu seu se fia celu mai bunu din tóte. Nu trebuie se caute cineva numai la repausulu aparentu si liniscea siefiloru, ci la prosperitatea natiuniloru intregi si mai multu inca la númerosele classe. Grindin'a desolésa câteva districte, dara ea forte rarú causésa fómete. Revoltele, resbelele civile alarmésa pe siefi, dara ele nu sunt caus'a adeveratelorú nefericiri ale popóraloru, care potu chiaru se se recreese, pâna candu durésa disput'a cá cine se le tiranizeze. Prin starea loru permanenta este conditionata prosperitatea séu calamitatile loru reale. Candu totulu este calcatu in pecióre, subt jugu, atunci pierde totu si cei mari distrugu atunci dupa placulu loru, ubi solitudinem faciunt, pacem appellant

¹⁾ „Si nepriceputi numeau civilizatiune, ceea ce in adeveru era numai o parte a sclaviei.“ (Dupá Trad. I. J. G. Munténu.)

Not'a Traductorelui.

— si prefacéndu tiér'a in pastiu, numescu a face pace. (Tacit., Agric., 31.) Candu discordiile celoru mari agitau regatulu Franciei si coadjutorulu Parisului — (cardinalulu de Retz, Paul de Gondy) — se ducea la parlamentu cu pumnalulu in buzunaru, acestea tóte nu impedeau pe poporulu francesu se traiesca fericitu si numerosu intr'o bunastare onesta si libera. Greci'a infflorea in mijloculu celoru mai crude resbele, sangele curgea valuri si tiér'a intréga era plina de ómeni. „Se pare, dice Machiavelli, cá si candu in mijloculu omoruriloru, alu proscriptiuniloru, alu resbeleloru civile, republic'a nóstra ar fi ajunsu puternica. Virtutea cetatieniloru sei, moravurile loru, independintia loru au contribuitu mai multu la reintarirea loru, decâtu cum aru fi potutu se'i slabésca tóte dissensiunile. O mica agitatiune dá elasticitate ánimiloru si aceea ce face adeverat'a prosperitate, nu este atátu pacea câtu libertatea.

Not'a lui J. J. Rousseau.

Pretiturile cerealeloru

si altoru obiecte de traiu au fostu la

21 Novembre in Sibiu:

Grâu, dupa cualitati	1 hectolitru fl.	8.50—9.50
Grâu, amestecat	1 „ „	7.30—8.10
Secara	1 „ „	5.10—5.50
Papusoiu	1 „ „	4.20—4.60
Ordiu	1 „ „	4.40—4.80
Ovesu	1 „ „	2.90—3.30
Cartofi	1 „ „	1.20—1.40
Mazare	1 „ „	6.50—7.—
Linte	1 „ „	10.—10.50
Fasole	1 „ „	6.50—7.—
Lardu (slanina)	50 Kilogram.	30.—32.—
Untura (unsóre topita)	50 „ „	28.—28.50
Carne de vita	1 „ „	—42
Oua 10 de	„ „	—25

Cursulu moneteloru in val. austr.

Vien'a, 24 Novembre

Galbinii imperat. de aur	fl.	5.53 cr.
Moneta de 20 franci	„	9.30 „
Imperialu rusescu	„	9.64 „
Moneta germana de 100 marce	„	57.60 „
Sovereigns englesi	„	12.— „
Lira turésca	„	10.65 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	— „

Cursuri de Bucuresti in Lei noi (franci).

22 Novembre.

Obligatiuni rurali din 1864 cu 10%	l.	98.½ b.
Imprumutulu Oppenheim din 1866 cu 8%	„	103.— „
Obligatiune de imprumutu dominiale din 1871 cu 8%	„	103.¼ „
Creditu fonciariu (hipot.) ruralu cu 7%	„	99.¾ „
Creditu fonciariu urbanu (alu capitalei cu 7%	„	93.— „
Imprumutulu municipale nou (alu capit. din 1875 cu 8%	„	100.— „
Fondulu de pensii (per 300 l. a.) cu 10%	„	187.— „
Actiunile caliloru fer. rom. din 1868 cu 5%	„	— „
Actiunile caliloru fer., prioritati din 1868 cu 6%	„	— „
Daci'a, Compania de ascur. din 1871 actiunea de 250 l. a. 8%	„	195.— „
Romani'a, Compania de ascur., (act. de 100 l. n.) 1873 cu 8%	„	70.— „

Nr. 986—1879.

(106) 3—3

Escriere de concursu.

Prin decisiunea spec. comisiune administrative a comitatului Severinu de sub Nr. 419 a. c., postulu invetiatorescu comunalu cu propunere in limb'a romana si magiara din comun'a Gârboveti devenindu vacantu, cu acésta se escrie concursu cu terminu pâna la **15 Decembre** a. c. st. n.

Emolumentele sunt: pe unu anu 300 fl., 12 metri cubici lemne de focu, precum si locuintia libera cu gradina.

Recurentii sunt datori a aretá: 1. vèrst'a si religiuena, 2. invetiamentulu seversitu, 3. atestatu de cualificatiune, 4. cunoscintia de limbi, si in fine 5. ocupatiunea de pâna acuma.

Recursurile proviedute cu timbre regulate, sunt a se adresá cátra Escelenti'a Sa dn. ministru de culte si instructiune si a se tramite pâna la terminulu susu aratatu, la comisiunea administrativa in Caransebesiu. Se observédia, cumca invetiatoriulu denumitu este datori, a executá dupa ritulu gr. orientalu cantarile bisericesci, si in fine, cumca recursurile intrate dupa terminu, nu se voru luá in consideratiune.

Bania, in 12 Novembre 1879.

E. N. Terentiu Pucea,
notariu cercualu.

Singuru numai

Ap'a de gura anatherina

Dr. Popp

(98) 2—2

este remediulu celu bunu si mai siguru in contra gingieloru sangerande, a doreriloru reumatice a diutiloru si a inegririi loru.

„Variate remedii n'au fostu in stare a imi vindeca sangerendele 'mi gingii, dorerile reumatice ale dintiloru si inegrirea loru, pana ce n'am intrebuintiatu renumit'a „Ap'a de gura anatherina“, care nu numai cá delatura suferintiiloru amintite mai susu, ci mi-au reinviatu, asia dicendu de nou dintii mei si delatura si mirosulu de tutunu. Prin acésta dau deci in publicu laud'a meritata acestei apa si 'mi esprimu totu odata cea mai caldurása recunoscintia Dr. Popp e. r. dentistu alu curti din Vien'a.

Vien'a.

Baronulu de Bluman m. p.“

Dep'sitele se afla:

Depositele se afla: in Sibiu la d-nii C. Müller, farmacistu, F. A. Reissenberger, Piat'a mica, S. Stengel, Fried. Thallmayer, comerciantu, W. F. Morscher, farmacistu diplom.; in Orasci'a la d. C. Fuhrmann, farmacistu; in Brasiovu la d-nii E. Fabick, W. Jekelius, Ad. Kugler, Goos, Hornung, farmacisti, Demeter Eremias, comerciantu; in Mediasiu la d. dr. Fr. Folberth, farmacistu; in Sebesiu la d-nii J. C. Reinhardt, J. Ludwig Binder, farmacisti; in Sighisória la d-nii J. B. Misselbacher et filii, J. B. Teutsch, precum si in tóte farmaciile, parfumeriile, magazinele de galanterie si de materiale din Transilvania.